

Голас Радзімы

№ 38 (1300) ВЕРАСЕНЬ 1973 г. ВYДАННЕ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ ГОД ВYДАННЯ 18-ТЫ ЦАНА 2 КАП.

Міністр культуры РСР
Іракліаўскага 9
Сібіроўска ім. Дашка

Беларускія вучоныя, удзельнікі VII Міжнароднага з'езда славістаў: прафесар В. МАРТЫНАУ, член-карэспандэнт АН БССР М. СУДНІК, член-карэспандэнт АН БССР В. БАНДАРЧЫК, член-карэспандэнт АН БССР М. БІРЫЛА, прафесар А. ЖУРАУ, Фота А. НІКАЛАЕВА.

СЛАВЯНАЗНАЎСТВУ — УВАГА ВУЧОНЫХ СВЕТУ

У канцы жніўня ў Варшаве адбыўся VII Міжнародны з'езд славістаў, які засведчыў вялікую цікавасць да славістыкі не толькі з боку вучоных славянскіх краін, але і вучоных многіх краін Захаду і Усходу. Гэта тлумачыцца тым, што ў цяперашні час без усведамлення навуковага і культурнага ўкладу славянскіх народаў у гісторыю чалавецтва немагчыма ўявіць развіццё сусветнай навукі і культуры.

— Міхаіл Раманавіч, чым вызначаецца апошні з'езд славістаў у параўнанні з папярэднімі?

— VII Міжнародны з'езд славістаў, які з'явіўся вялікай падзеяй у міжнародным навуковым і культурным жыцці славянскіх і не толькі славянскіх народаў, прадоўжыў традыцыю папярэдніх з'ездаў, якія склікаліся праз 5 год для абмеркавання важнейшых славістычных праблем. Як вядома, першы з'езд адбыўся ў 1929 годзе ў

Праге, другі — у 1934 годзе ў Варшаве, трэці — у 1955 годзе ў Бялградзе, чацвёрты — у 1958 годзе ў Маскве, пяты — у 1963 годзе ў Сафіі і шосты — у 1968 годзе ў Праге. (Перыядычнасць з'ездаў была парушана ў сувязі з II сусветнай вайной).

З'езд адлюстравыў узростаючую цікавасць да славяназнаўства літаральна на ўсіх пяці кантынентах. Цяпер, напрыклад, ва ўсіх больш-менш значных універсітэтах свету вывучаюцца славянскія мовы, у

у рабоце VII Міжнароднага з'езда славістаў прымала ўдзел група беларускіх вучоных. Карэспандэнт газеты «Голас Радзімы» звярнуўся да члена Міжнароднага камітэта славістаў, старшыні Беларускага камітэта славістаў, члена-карэспандэнта АН БССР Міхаіла СУДНІКА з просьбай адказаць на некалькі пытанняў, звязаных з праішоўшым з'ездам.

Тым ліку і беларуская. Калі ж гаварыць пра рускую мову, то зараз яе вывучаюць у сістэме асветы і на курсах у 86 краінах.

У параўнанні з папярэднімі з'ездамі пашырылася тэматыка дакладаў і павялічылася колькасць дакладчыкаў. Калі на I з'ездзе было прачытана 86 дакладаў і прысутнічала 183 дэлегаты, то на з'езд у Варшаву было прадстаўлена 839 дакладаў і выступленняў і прыехала 2867 дэлегатаў ад 27

краін, на 1 200 чалавек больш, чым чакалася.

Вызначальнай рысай з'езда была пастаноўка не лэкальных славянскіх, а шырокіх праблем агульнатэарэтычнага значэння.

— На з'ездзе было зроблена шмат грунтоўных і актуальных паведамленняў. Якія з іх выклікалі найбольшую цікавасць у Вас, як у вучонага?

— Зразумела, у мяне не было магчымасці праслухаць усе даклады. З тых жа, з якімі давялося пазнаёміцца, эдаліся вельмі цікавымі даклады польскага вучонага Вітольда Гензеля «Некаторыя праблемы этнагенезу славян» і акадэміка Балгарскай акадэміі навук Уладзіміра Георгіева «Тры асноўныя перыяды развіцця праславянскай мовы».

Па глыбіні думкі, па шырыні пастаўленых і вырашаных пытанняў вялікае ўражанне пакінула даклад савецкага акадэміка Барыса Рыбакова, прысвечаны гістарычным поглядам аўтара «Слова аб палку Ігаравым». Грунтоўны даклад на тэму паходжання славянскіх моў зрабіў член-карэспандэнт АН СССР Фядот Філін. Наогул, даклады савецкіх славістаў (іх было прадстаўлена на з'езд 127) вызначаліся пастаноўкай і выра-

шэннем цэнтральных гісторыка-літаратурных і лінгвістычных праблем.

— А як былі прадстаўлены на з'ездзе славісты нашай рэспублікі?

— Беларускія вучоныя прывезлі ў Варшаву 9 дакладаў. Член-карэспандэнт АН БССР М. Бірыла і кандыдат філалагічных навук В. Лемцюгова падрыхтавалі даклад «Анамастычныя словаўтваральныя элементы ва ўсходне- і заходнеславянскіх мовах». Параўнальны аналіз працэсаў утварэння літаратурных славянскіх моў знайшоў адлюстраванне ў дакладзе прафесара А. Жураўскага і кандыдата філалагічных навук І. Крамко «Характар знешніх узаемаадносін беларускай літаратурнай мовы з іншымі славянскімі мовамі ў пачатковы перыяд яе фарміравання». У сваім дакладзе «Генезіс і эвалюцыя палатальнага раду ў праславянскай мове» кандыдат філалагічных навук В. Чэжман даў тыпалагічны аналіз працэсаў змянення зычных у праславянскую эпоху. Прафесар В. Мартынаў у дакладзе «Праславянская і балта-славянская суфіксальная дэрывацыя імя» прывёў новыя аргументы на карысць гіпотэзы аб старажыт-

[Заканчэнне на 6-й стар.]

У КРАІ ДАВЕРЛІВАЙ ПРЫРОДЫ

«Увайсці сюды можа проты аматар лесу і кожны зацікаўлены чалавек. Выходзяць адсюль палымныя абаронцы прыроды...».

(З водгуна аб наведванні Беларэжскай пушчы лётчынаў-касманаўтаў СССР А. Елісеева і У. Шаталава).

АБ ЧЫМ РАСКАЗАЎ ПУГІНАЛ

Стары Пугінал да канца скарыстаў дараваны яму прыродай зубрыны век, нават крыху перажыў яго. Пакуль быў малады і дужы, здзіўляў людзей скульптурнай гармоніяй сваёй адлітай з мышц постаці, пакорліва прымаючы дзеля гэтага пажыццёвае зняволенне ў надакучышым вальеры. А калі на састарэлай скуры скамечылася, выліняла некалі густая бурая поўсць, зусім ужо адмовіў зрок і ногі не вытрымлівалі тэсячакілаграмавага цяжару нясучага па начах цела, — гэтак жа моўчкі, не крыўдуючы на лес, прыняў кулю егера.

Але людзі не пажадалі, каб ветэран пушчы назаўсёды пакінуў запаведны лес, неадрыўнай часткай якога ён сам быў больш за 20 год. Чулыя пальцы таксідэрмістаў вярнулі звяру былую прыгажосць, і стары Пугінал назаўсёды ўсталіваўся ў коле музея, сустракаючы наведвальнікаў ганарлівым паклонам чубатай галавы.

...Многа год назад вядомы знаўца прыроды С. Северцаў сказаў словы, якія можна паставіць эпіграфам да ўсёй доўгай і гаротнай гісторыі Беларэжскай пушчы: «Гісторыя зуброў і гісторыя пушчы перапляліся. Пушча захавалася, таму што былі зубры, зубры захаваліся, таму што была пушча».

У тым жа музеі, адкуль пачынаецца знаёмства турыстаў з самым цікавым кутком Беларэжскай прыроды, захоўваецца макет незвычайнага помніка. На чыгунным пастаментах застыў перад адчайным кітком прыгажун-зубр. А ніжэй — шылда, з якой можна даведацца, што летам 1860 года тут палываў цар Аляксандр II і яго гасці, якія забілі 28 зуброў, дзсяткі аленяў, касуль, дзікоў.

Ці можна ўявіць сабе больш варварства? Аднак гэта быў толькі адзін з мноства ўдараў, нанесеных Беларэжскай пушчы з часоў Рымскай імперыі да апошняй вайны. Невадому, што больш прыцягвала да пушчы ўладароў — рэдкая паляўнічая здабыча ці не менш каштоўная драўніна. У 1860 годзе ў пушчы заставалася яшчэ больш за паўтары тысячы зуброў. А ўжо ў 1919 была забіта апошняя зубрыца.

...Стары Пугінал, мабыць, ведаў аб жудасным лёсе сваёй продкаў толькі па расказах бацькоў. Яму пашанцавала больш, бо ў час яго з'яўлення ў пушчы ўжо гаспадарылі людзі, што ставіліся да прыроды як да сябра, трапіўшага ў небяспеку. Яны з цяжкасцю сабралі ў запарках некалькі зуброў і перавезлі іх у апусцелую пушчу. Неважкі статак, якім кі-

равала яго маці, вопытная зубрыца, не адразу прыстасавалася да волі. Асабліва цяжка даводзілася зімой, калі снег пакрываў самую смачную парасткі хмызняку і трэба было есці горкую кару дрэў. Нібы цені хадзілі за аслабелымі звярамі ваўкі. Тады зубры ішлі бліжэй да людзей, якія прыносілі ім сакавіты корм.

Але аднойчы летнім світанкам у пушчы зноў гримнулі стрэлы. Жах прымусіў статак забіцца ў самы гушчар. Няўжо зноў смерць?

...Аперацыя называлася «Пастуховая служба». Партызанскі атрад імя Багдана Хмяльніцкага Беларэжскага злучэння атрымаў незвычайнае заданне — ахоўваць ад знішчэння статак зуброў. Некалькі гадоў вялікая група партызан, калі сілай, а калі хітрасцю, не падпускала ў глыбіню пушчы фашыстаў. Людзі гінулі, каб не адбылося непапраўнае рабаванне прыроды. Толькі так удалося захаваць ад поўнага знішчэння апошніх беларэжскіх зуброў.

У 1946 годзе з цэнтральнага зубрагадвальніка, які застыў на тэрыторыі Польшчы, у Беларэжскую частку пушчы перадалі двух самцоў і трох самак Беларэжскага зубра. Сярод іх быў і Пугінал.

Спачатку звяры ўтрымліваліся ў вальерах, потым частку іх выпусцілі на волю. У 1957 годзе распараджэннем Савета Міністраў СССР запаведнік «Беларэжская пушча» быў ператвораны ў Дзяржаўную запаведна-паляўнічую гаспадарку з той жа назвай. Мабыць, менавіта гэтую дату можна лічыць пачаткам адраджэння Беларэжскай пушчы, яе новай гісторыі, сведкам якой і стаў Пугінал.

ТАМ, ДЗЕ СЫХОДЗЯЦЦА АРЭАЛЫ

Колькі ўзнёслых слоў сказана аб характэры Беларэжскай пушчы, колькі чужоўных карцін напісана, колькі дзівосных пейзажаў чакаюць яшчэ свайго Шышкіна! Але хіба ж можна перанесці на паперу або палатно тое захапленне, што адчуваеш, трапіўшы пад запаведныя кроны векавых дрэў? Прыгажосць незвычайная! Нездарма ж гэты куток называюць эталонам еўрапейскага натуральнага лесу.

Вучоныя, з уласцівым ім рацыяналізмам, тлумачаць маляўнічасць тутэйшых месц тым, што ў Беларэжскай пушчы сыходзяцца граніцы арэалаў росту 50 відаў расліннасці. А прасцей кажучы, прырода пераблытала тут межы размяшчэння практычна ўсіх відаў еўрапейскай расліннасці. Толькі спіс драўнінна-хмызняковай і травяністай расліннасці налічвае 889 відаў, сярод якіх ёсць

нямала рэліктавых і рэдкіх парод.

...З намеснікам дырэктара запаведна-паляўнічай гаспадаркі па навуковай рабоце Паўлам Міхалевічам мы нетаропка едем па вузкіх дарогах пушчы. Забыўшыся пра блакнот і нават не спрабуючы запісаць цікавы расказ спадарожніка, углядаюся ў гэты незвычайны лес. Незвычайны — таму што нагадвае ён хутчэй джунглі, чым прывычныя нам Беларэжскія бары. Маляўнічымі ярусамі растуць тут елка і сасна, граб і ясьень, асіна і дуб. Вершаліны апошняга «паверх» кронаў сыходзяцца недзе далёка ўверсе, ад чаго навокал мяккі паўзмрок, на фоне якога асабліва стратка выглядаюць залітыя восенскім сонцам палляны.

Першы прыпынак — на ускрайку лесу. Нібы ўзнёслы манумент у гонар адвечнай прыроды, на многа дзесяткаў метраў узвышаецца дуб-волат. Гэта жывы сведка гісторыі пушчы, бо дрэву каля 800 гадоў. Стагоддзі закавалі магутны ствол у рубчаты панцыр кары, час распісаўся на ім доўгімі шрамамі ад удараў маланкі. А вось яшчэ напамінак перажытага — ужо заплыўшы надрэз на ўзроўні чалавечага росту. Аднойчы нехта спрабаваў спілаваць асілка, але ён наваліўся, заціснуў усім сваім 60-тонным цяжарам пілу, і браканьеры пайшлі ні з чым.

— У пушчы, — расказвае Павел Кірылавіч, — захаваліся больш за сто дрэваў ва ўзросце 400—800 год. Перакрыўшы ўсе вядомыя навуцы рэкорды доўгажыцтва, гэтыя старажылы могуць і павінны стаць селекцыйным матэрыялам для лясоў будучыні — магутных і здаровых...

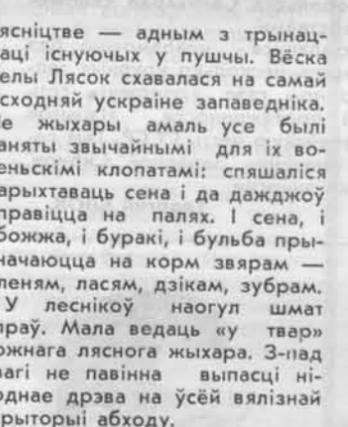
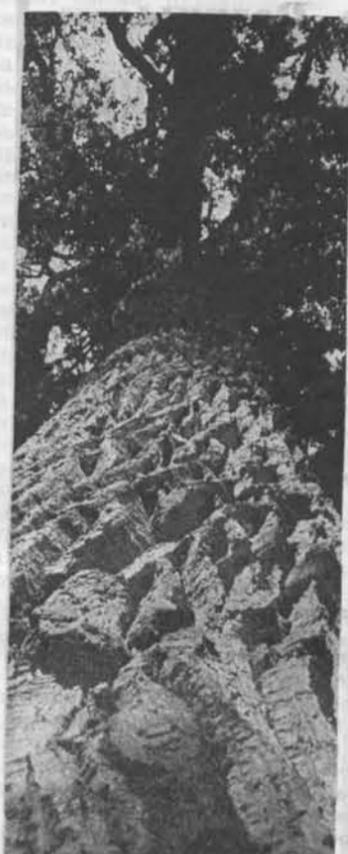
Некалькі крокаў убок — і зноў назіраем незвычайную яву. Нібы мініяцюрная будыйская пагада, уладкаваўся на макаўцы замшлага пня вялікі жоўта-карычневаты грыб. «Серна-жоўты трутавік. Адзін з мноства грыбоў-санітараў, якія знішчаюць хворыя дрэвы», — тлумачыць мой праважытца і тут жа расказвае, што ў Беларэжскай пушчы толькі трутавак грыбоў знойдзена 160 відаў. Гэта своеасаблівы рэкорд, бо ў Беларусі іх, наогул, вядома 145 відаў. А ўсё грыбное сямейства пушчы і не пералічыш — звыш 15 тысяч відаў!

Наша машына праехала яшчэ некалькі кіламетраў, калі паміж сасновых ствалоў сталі бачны тоўстыя жэрдкі агарожы, якія і прывялі да невялікага ўтульнага доміка на ўзлеску — цэнтральнага зубрагадвальніка.

Гаспадары прасторных загонаў — зубры — жывуць тут толькі зімой, калі ў лесе цяжка здабываць корм. На гэты час зубрагадвальнік дае ім прытулак і ўволю духмянага сена. Тады ж вучоныя праводзяць назіранні за статкам, робяць зьярам усялякія прышчэпкі, адлюльваюць патрэбную колькасць для перасялення ў іншыя лясны.

Сёння статак Беларэжскіх зуброў налічвае 80 галоў. Больш за 100 жывёлін вывезены ўжо за межы пушчы і размяшчаюцца ў іншых запаведніках краіны і за мяжой.

З тымі, хто даглядае пушчу і яе гадаванцаў, праводзячы ў лесе больш часу, чым дома, мы пазнаёмліся ў Нікарскім

кранае рука чалавека. Аднак большасць з 87 тысяч гектараў Беларэжскай часткі запаведніка з'яўляюцца сапраўднай лабораторыяй вучоных пад адкрытым небам.

У кабінце намесніка дырэктара мне паказалі важкі стос друкаваных альбомаў з «Праектам арганізацыі запаведна-паляўнічай гаспадаркі «Беларэжская пушча» на 1974—1984 гады». Чатыры тамы яго прысвечаны апісанню гісторыі пушчы і тэмам, па якіх будуць весціся даследчыя работы. У перспектыве — стварэнне на базе гаспадаркі навукова-даследчага інстытута біягеаэкологіі і аховы прыроды. Пакуль жа ўсімі пытаннямі даследаванняў займаецца навуковы аддзел гаспадаркі, дзе працуюць каля 50 вучоных, паляўніцтвазнаўцаў і кваліфікаваных лабарантаў.

Перш за ўсё вучоныя ўзяліся за «інвентарызацыю» лесу — вызначэнне відавога і якаснага складу пушчанскай фауны і флоры. Працягвалася гэтая работа прыкладна да сярэдзіны 50-х гадоў. Каб лепш уявіць маштаб зробленага, скажу, што толькі жывёльны свет пушчы налічвае 56 відаў млекакормячых, 212 відаў птушак, 11 відаў земнаводных і 7 відаў паўзуноў! Да таго ж адначасова вялося разнажэнне знікаючых жывёлін, падкорка капітных, знішчэнне драпежнікаў, рыхтавалася экспазіцыя для музея прыроды.

Другім этапам стала дэталёвае вывучэнне асобных відаў жывёлін і птушак, а таксама даследаванні па дынаміцы расліннасці. Была апісана экалогія і марфалогія зуброў, аленяў, касуль, дзікоў, фазанаў, праведзена класіфікацыя дрэвастояў, пачаты эксперыменты па вывучэнню гідралагічнага рэжыму запаведніка. У праграме работ значыліся таксама лясная фітапаталогія і энтамалогія, лясаводства і лясная таксацыя.

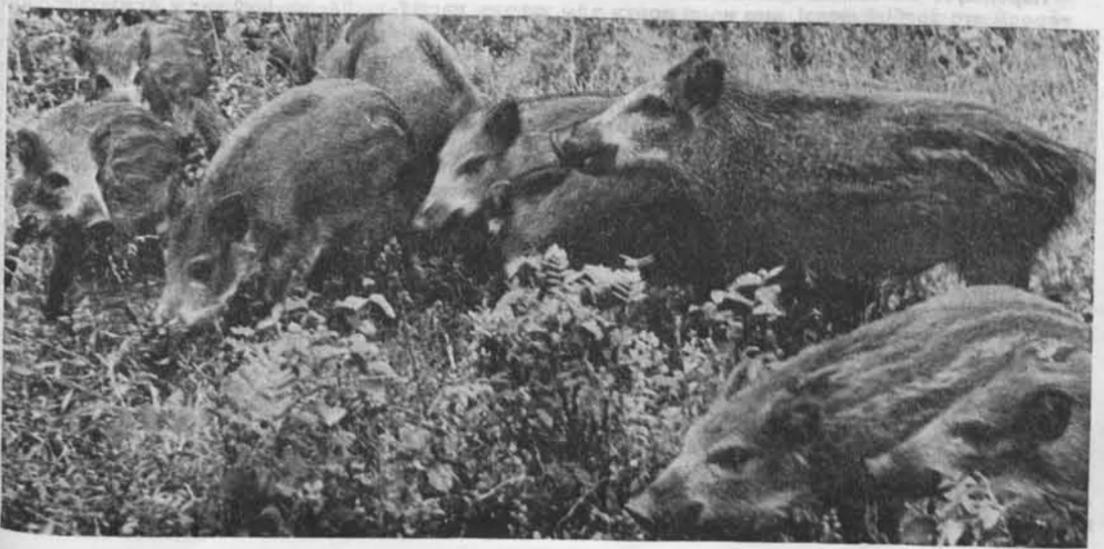
Гэта быў надзвычай плённы перыяд у гісторыі «жыццёпісу» пушчы, але хутка ўжо раз'яднаныя даследаванні перасталі задавальняць вучоных. Тады на парадку дня паўстала комплексная тэма — «Біягеацэнэтычныя даследаванні лясоў Беларэжскай пушчы і ўдасканаленне метадаў комплекснага гаспадарання ў іх». Сутнасць новага напрамку даследавання пушчы — дасканальнае вывучэнне ўсіх прыродных комплексаў у іх натуральным стане. Настаў час пранікнуць у таямніцы складаных уземаадносін паміж глебай, вадой, расліннасцю, жывёлінамі і чалавекам, каб навушчыца кіраваць гэтымі адносінамі.

Хочацца спадзявацца, што ўсё задуманае будзе здзейснена, бо за працу ўзяліся перакананыя энтузіясты сваёй справы. Можна асобна з захапленнем пісаць пра сапраўдных навукоўцаў падзвіг, які здзейсніла кандыдат біялагічных навук Людміла Корачкіна, аднаўляючы статак Беларэжскіх зуброў, пра вялікага знаўцу пушчы, спецыяліста па фізіялогіі хворых раслін, сённяшняга дырэктара гаспадаркі, кандыдата біялагічных навук Станіслава Качаноўскага, пра Паўла Міхалевіча, вядомага сваімі даследаваннямі грыбоў у нашай краіне і далёка за яе межамі, пра аленезнаўца і даследчыка гісторыі пушчы, старшага навуковага супрацоўніка Сцяпана Шостака і яшчэ пра многіх іншых сённяшніх і былых супрацоўнікаў запаведніка.

...Як адно казаннае імгненне пранесліся дні гэтай цікавай камандзіроўкі. Але вярнуўшыся ў шумную мітусню горада, я доўга яшчэ ўспамінаў дотык да сваіх далонаў шурпатых губ тарпанаў, калі яны няўмела бралі з рук кавалкі хлеба, ваверку, кветліва пазіруючую перад аб'ектывам, і зуброў, што ўсім статкам прыходзяць да чалавека.

Гэта чужоўна, калі прырода пачынае дываваць чалавеку, які з яе спрадвечнага ворага ператварыўся ў надзейнага сябра.

Вячаслаў ХАДАСОУСКІ.
НА ЗДЫМКАХ: 1. Статак дзікоў. 2. Дуб-волат. 3. Беларэжскі зубр.

КЛЮЧ К ЗАПАДНОЙ СИБИРИ

К северу от Транссибирской железной магистрали, словно делящей Западную Сибирь пополам, лежат безлюдная тайга, озера, реки, тундра, омываемая арктическими морями.

Здесь богатейшие природные ресурсы, но до недавнего времени не хватало главного — ключа, с помощью которого можно было бы открыть ее тайники. Таким ключом стали нефть и природный газ. Открытия, сделанные геологами в сотрудничестве с геофизиками в шестидесятых годах, выдвинули Западную Сибирь в разряд мировых газо-нефтяных регионов.

Сибирские запасы, по предварительной оценке, составляют: природного газа — десятки триллионов кубических метров, нефти — десятки миллиардов тонн. Число месторождений перевалило за две сотни. Из девяти известных на планете газовых сверхгигантских месторождений три томенских: Уренгойское, Заполярное, Медвежье. Знаменитым на весь мир стало и нефтяное — Самотлорское.

Тщательный экономический анализ природных ресурсов Западной Сибири, — говорит академик Николай Некрасов, председатель Совета по изучению производительных сил при Госплане СССР, — показал, что, используя их умело, можно создать крупный промышленный комплекс. Именно такой комплекс и рождается в годы девятой пятилетки.

Артериальная система магистральных трубопроводов пронизывает все новые районы Западной Сибири. Она переправит ежегодно десятки миллионов тонн нефти и десятки миллиардов кубических метров газа в Восточную Сибирь и на Дальний Восток, в Казахстан, в европейскую часть Советского Союза и дальше на запад, в социалистические страны, а также в государства Западной и Северной Европы.

На «берегах» газо-нефтяных морей поднимется газонефтехимическая, а также лесная и деревообрабатывающая индустрия.

Необходимость построить собственное многоотраслевое хозяйство диктуется важными соображениями, — продолжает академик Некрасов. — Например, открытием новых месторождений различных минералов. Уже обнаружены значительные запасы титана и бокситов. Надежные признаки говорят о том, что разведчики недр скоро положат на стол хромиты, полиметаллы, редкие элементы, флюориты. Вероятно, в бассейне бурых железняков, широкой полосой пересекающей Западную Сибирь, будут найдены и высококачественные руды.

Почти нетронутые леса Западной Сибири (семь с половиной миллиардов кубометров древесины) занимают свыше ста сорока миллионов гектаров. И примерно половина — спелый лес, его больше, чем в Швеции, Норвегии и Финляндии, вместе взятых. Сосна, ель, пихта, лиственница, кедр... Один гектар дает от ста двадцати до двухсот кубометров древесины. Это — отрасли промышленности, значение которых выходит далеко за пределы Западной Сибири.

Не менее важна и вторая группа промышленных направлений, предназначенных стать как бы фундаментом развития народного хозяйства. К ним относятся электроэнергетика, транспорт, индустрия строительных материалов, машиностроение.

Наконец, третья группа охватывает все, что нужно человеку. Тут и возведение новых городов, коренная реконструкция старых, например, Сургута, Тобольска, Салехарда, снабжение их всеми современными удобствами.

Развитие проектируемого комплекса невозможно без электрификации. Намечено построить несколько крупных тепловых электростанций на природном газе, проложить сеть высоковольтных линий большой протяженности. Избыток энергии пойдет на Урал и в европейскую часть СССР. Тем самым повысится экономическое значение Западной Сибири, ее вклад в общесоюзную копилку энергии.

Георгий БЛОК.

НОВОСИБИРСК. Сибирский научно-исследовательский институт метрологии — один из крупнейших центров государственной метрологической службы страны.

В 1972 году в лабораториях института разработано 28 научных тем. Многие образцовые измерительные приборы, созданные учеными, демонстрировались за рубежом и отмечены дипломами и медалями.

НА СНИМКЕ: заведующий лабораторией радиотехнических измерений института Э. АБРОСИМОВ и старший научный сотрудник О. МАЛОШЕНКО у созданной ими эталонной установки высшей точности.

Минск. Ленинский проспект.

Фото Э. ТРИБУБОВИЧА.

наши гости

РАСКАЖУ Ё ЭДМАНТОНЕ

Высокі, даволі рухавы мужчына ідзе па Лунінцы і не пазнае яго. Не, не такім пакідаў ён гэты горад. Вунь узняліся шматпавярховыя будынкі, а колькі іх яшчэ будзеца! Не такімі засталіся ў памяці і вёскі яго маленства — Радзігірава, Лахва. Балоты акружалі іх шчыльным кольцам, ступіць боязна было, а цяпер на былой багне расце пшаніца ў рост чалавека.

Нялёгкае жыццё пражыў Трафім Астаповіч. У 1924 годзе вярнуўся са службы ў польскай арміі. Дужыя рукі збудзіліся па працы, а яе не было. З невялічкім кавалкам зямлі спраўляліся бацькі, а яшчэ былі брат і сястра. І паехаў юнак шукаць шчасця за акіяны.

Экзотыку, як абяцалі вярбоўшчыкі, на Кубе знайшоў, а астатняе... Астаповіч уладкаваўся працаваць на будаўніцтве чыгункі. За 10-гадзінныя рабочы дзень пры 30-градуснай гарачыні плацілі адзін долар 40 цэнтаў. На гэтыя грошы трэба было і харчавацца, і апранацца. За два гады ўдалося назбіраць грошай... на білет да Канады. Зноў працаваў на чыгунцы, пасля ўладкаваўся на шахту, там і прарабіў 25 год. Зараз ён пенсіянер.

Мы сядзім на лавачцы ў двары пашпартнага стала Лунінецкага райвыканкома. Сюды Трафім Антонавіч прыйшоў разам з братам (Калістрат жыве ў вёсцы Барсукова, да яго і прыехаў госць з Канады), каб зрабіць адзнаку ў дакументах аб ад'ездзе з раёна: сабраўся наведаць сястру ў Камянецкім раёне.

— Я пагасціў у брата, — расказвае Астаповіч, — бачыў хутар ля вёскі Радзігірава,

дзе мы раней жылі, пабываў у Лахве, Лунінцы, заязджаў да сваякоў у Драгічынскі раён. Мне давялося гутарыць з многімі людзьмі, бываць у іх дамах, і ўсюды я бачыў заможнае жыццё. Узяць хаця б майго брата. У яго добры ўласны дом, вялікая гаспадарка. Яго сям'я працуе ў мясцовым калгасе «Новае Палессе», таксама вельмі багатым.

Мы прызвычаліся ўжо да імклівых тэмпаў нашага жыцця, для нас, напрыклад, асушэнне балот — будзённая справа. А вось чалавек, які 49 гадоў не быў у гэтых мясцінах, на кожным кроку робіць для сябе адкрыцці. Яго здзіўляе, што ў такіх аддаленых вёсках, як Радзігірава, Барсукова, праведзена электрыфікацыя, што над дамамі хлебабароў узняўся лес тэлевізійных антэн, што былыя палешукі, для якіх раней скурачныя боты былі нязбыўнай марай, цяпер раз'язджаюць на ўласных матацыклах і аўтамабільнах.

— Я рады за маіх землякоў, — гаворыць Трафім Антонавіч. — І калі б ведаў, што будзе такое жыццё, ніколі б не паехаў за акіяны.

Ён расказвае, што ў Эдмантоне, дзе ён жыве, з'яўляецца членам рускага клуба. У гэтым клубе рускія, беларусы, украінцы часта збіраюцца разам, каб паглядзець савецкі кінафільм, паслухаць навіны з Бацькаўшчыны ад тых, хто пабываў у СССР.

— Я таксама раскажу аб нашай Радзіме, аб яе поспехах, аб гасціннасці маіх землякоў, — гаворыць Астаповіч на развітанне.

У. ЕРАМІНОК.

НАСТАЎНІЦА ПЕРШАГА КАСМАНАЎТА

Юрыя Гагарына ведае ўвесь свет. Гэты просты, усмешлівы хлопец, які першым пабываў у космасе, назаўсёды застаўся ў памяці чалавецтва. Усё, што звязана з яго імем, блізкае нам і дарагое.

Нарадзіўся ён самым звычайным хлопчыкам. Касманаўтам, героем яго зрабілі людзі, што жылі поруч з ім, школа, настаўнікі, сябры.

Усе мы вучыліся. І ў кожнага быў свой настаўнік. Любімы. Каму давяралі самае патаёмнае і дарагое. З каго бралі прыклад. Быў такі чалавек і ў Гагарына. Нядаўна выдавецтва «Молодая гвардия» выпусціла кнігу Лідзіі Абухавай «Любімец веку». Гэта апавесць пра Гагарына, пра людзей і пра час, што нараджаў першых касманаўтаў. Шмат старонак у ёй прывечана Надзеі Бранько, былой выкладчыцы гісторыі Саратаўскага індустрыяльнага тэхнікума, дзе чатыры гады вучыўся Юрыя Гагарын. У кнізе прыгадваецца, што Надзея Антонаўна — наша зямлячка, з-пад Гродна. Я адразу ж адшукаў яе, папрасіў напісаць пра сябе, расказаць пра сустрэчы з Юрыем Гагарыным. Адказу доўга не было. І вось, нарэшце, паштальён уручыў мне ёмістую бандэроль.

Усё, што напісала Бранько, здаецца мне надзвычай цікавым, і таму прыводжу пісьмо амаль цалкам. Вось што піша Надзея Антонаўна:

Ад вашага пісьма стала цёпла на душы. Хоць я і была яшчэ малечай, калі нам давялося развітацца з Беларуссю, ды па-

чуццё замілавання да родных мясцін застаецца, відаць, у чалавека назаўсёды. Я нарадзілася ў 1910 годзе ў вёсцы Імяні-

чы Гродзенскай губерні. Неўзабаве памёр бацька, і маці засталася з пяцю дзецьмі на руках. А тут яшчэ вайна. Восенню 1915 года мы эвакуіраваліся. Лёс закінуў нас у Астраханскую вобласць, у сяло Балхуны. Каб пракарміць нас, маці парабкавала, мыла бялізну ў багачеяў, прала воўну. Падрастаючы, мы таксама ішлі парабкаваць.

Пашчасціла мне трапіць у школу. А галоўнае, пашчасціла на сустрэчу з добрым чалавекам — настаўніцай Таццянай Якімаўнай Аўдзевай. І вельмі захацелася стаць такой, як яна. Працавала і вучылася. Цяжка то быў час.

Скончыла сем класаў, паступіла ў педвучылішча. Адтуль трапіла ў горад Вольск. Пасля мне далі пудэўку ў Саратаўскі педінстытут. Так я апынулася ў Саратаве.

З Юрыем Гагарыным сустрэлася ў 1951 годзе. Ён абраў для

Я НЕ БЫЎ у вашай краіне з 1968 года. Пяць гадоў — гэта адначасова і вельмі мала, і вельмі многа, і вельмі мала. Вельмі многа для чалавека на штат, мяне, які за 20 гадоў некалькі разоў бываў у Савецкім Саюзе. Вельмі мала, калі паглядзець на гэты тэрмін у маштабах гісторыі народа і такой неабсяжнай краіны, як ваша.

Але нарэшце менавіта гэтая акалічнасць дазволіла мне ў поўнай меры ацаніць шматлікія перамены і ўбачыць новыя выдатныя з'явы.

У Маскве з Астанкінскай вежы ў ўбачыў усю панараму велізарнага жыллёвага будаўніцтва сталіцы. Потым выдатны цырк (я гавару ў даным выпадку аб яго будынку). Тэатр Абрацова, дзе паказвалі «Стварэнне свету» Жана Эфеля, з яго непаўторным музеем лялек усіх краін, безумоўна, адзіным у свеце.

Але лепш за ўсё мне дала магчымасць ацаніць размах праведзеных у вас работ паездка ў Тальяці, на берагі Волгі і Жыгулёўскага мора.

Калі б я заехаў туды ў мінулы раз, у 1968 годзе, то знайшоў бы там толькі палі ды неабсяжную рускую раўніну з бярозавымі пералескамі. А ў 1973 годзе я ўбачыў горад з 350 тысячамі жыхароў і завод, на якім занята больш за 70 тысяч рабочых і дзе штогод выпускаецца 600 тысяч аўтамабіляў. Нельга не ацаніць таго бурнага працэсу няспыннага стварэння, які складае самую сутнасць савецкага грамадства, дзе кожны зацікаўлены ў прагрэсе. У Тальяці перад маімі вачыма паўсталі канкрэтныя вынікі пяці гадоў напружанай працы. Гэта ўражае, падбадзёрвае і выклікае энтузіязм. Мне зразумелая гордасць тых, хто зрабіў усё гэта, хто прымаў мяне і паказваў плён сваёй працы.

Сярэдні ўзрост працуючых на заводзе — 26 гадоў. Яны з'ехалі сюды, як мне казалі, з усіх канцоў Савецкага Саюза. «Гэта наш сённяшні Магнітагорск», — сказаў старшыня прафсаюза завода. Здзіўляе і тое, што кожны раз, калі я прыходзіў на завод, мне паказвалі не толькі тое, што ўжо зроблена, але і тое, што яшчэ трэба будзе зрабіць. Тут я ўбачыў макет выдатнага цэнтры прафесійнай падрыхтоўкі, будаўніцтва якога будзе завершана ў 1974 годзе. Нельга адарваць вачэй ад генеральнага плана горада з яго стадыёнамі, басейнамі, гандлёвым і культурным цэнтрамі, мноствам

спэцыяльнасць — ліцейшчыка. Прыступленні ў індустрыяльны тэхнікум (паступаў ён, дарэчы, з залатым медалём) напісаў у сваёй заяве: «Я жадаю прынесці як мага больш карысці сваёй Радзіме. Усе патрэбаваны абавязваюся выконваць старанна і добрасумленна».

У тэхнікуме вучыліся пераважна былыя франтавікі, людзі, што доўгія гады працавалі на вытворчасці. У многіх з іх былі ўжо такія сыны, як Юрый. Ды вылучаўся ён не толькі сваёй маладосцю. Галоўнае — ён вучыўся надзвычай добрасумленна. Ён быў дысцыплінаваны, працавіты, ніколі не спыняўся на паўдарозе, даводзіў любую справу да канца. Таму і быў круглым выдатнікам. Шмат чытаў, любіў спорт, мастацкую самадзейнасць. Вельмі часта выступаў з дакладамі на вучэбна-навуковых канферэнцыях па матэматыцы, фізіцы, гісторыі СССР, літаратуры. Усё гэта гаворыць аб тым, наколькі шрокае было кола яго інтарэсаў.

На чацвёртым курсе ў Юрыя пачалася новае захапленне — аэрааклуб. Толькі вельмі дужыя, фізічна моцныя хлопцы маглі спалучаць вучобу ў тэхнікуме з заняткамі ў аэрааклубе, бо ў аэрааклубе трэба было ха-

НЕБЫВАЛЫ РАЗМАХ СТВАРЭННЯ

іншых аб'ектаў, якія яшчэ толькі будуцца.

У прафсаюзным камітэце побач з планам новага горада ёсць некалькі макетаў: будучы палац піянераў, бальніца на 2500 ложкаў. Палац спорту на 6500 месц будзе пабудаваны ўжо ў гэтым годзе. Карацей кажучы, усе жыхары Тальяці бачаць гэты заўтрашні дзень і жывуць рытмам будоўляў. Ніколі я так востра не адчуваў, што можа азначаць калектыўная праца, з якой так цесна звязаны сотні тысяч людзей.

У тых, хто ведае, што Савецкі Саюз — гэта сума соцень і тысяч падобных будоўляў на ўсёй яго велізарнай тэрыторыі, непазбежна ўзнікае хвалюючае пацудзі глыбокай веры ў сучаснае і будучае гэтай краіны. Вядома, гэта не азначае, што ўсё паўстае ў вас без праблем і цяжкасцей. І я, напрыклад, глыбока ацаніў давер'е людзей, якія не хавалі ад мяне ценовых бакоў. Ва ўсіх ім чалавечым грамадстве ёсць свае дасканаласці і свае межы. І разам з тым свае недахопы. Пустым летуценікам быў бы той, хто думаў бы інакш. Аб гэтым гавораць вашы газеты. Але ўбачыўшы здзяйсненні вашых працоўных у самых розных галінах, я не сумняваюся, што ўсе гэтыя праблемы будуць вырашаны.

У нас увайшло ў звычай гаварыць: калі савецкія людзі бяруцца за якую-небудзь праблему, яны яе вырашаюць да канца. Прыкладаў, што пацвярджаюць гэта, колькі хочаш. Калі аглянуцца на некалькі дзесяці гадоў назад, то ўсё больш здзіўляешся таму велізарнаму прагрэсу, які дасягнут у вашай краіне дзякуючы працы савецкіх людзей і які працягваецца ў самых розных баках вашага сённяшняга жыцця.

Але галоўнай мэтай маёй паездкі было вывучэнне праблемы, якая за апошнія гады набыла ў нас у Францыі велізарнае значэнне. Гэта праблема ўмоў працы рабо-

чых. У капіталістычнай краіне механізацыя і мадэрнізацыя прадпрыемстваў масавай вытворчасці вядуць да рэзкага пагаршэння гэтых умоў. Адбываецца працэс хуткага павелічэння катэгорый рабочых, галоўным чынам з ліку імігрантаў, што не маюць кваліфікацыі і асуджаны на выкананне ўсё больш вузкіх аперацый, якія пастаянна паўтараюцца. Падобным чынам ад іх намагаюцца атрымаць максімум аддачы. Нездарма Тэйлар, калі ён вынайшаў канвеер, сказаў, што для яго нармальнай работы патрэбны перш за ўсё «валы», гэта значыць людзі, якія не думаюць.

Мне належала ўбачыць, як сацыялізм вырашае праблемы, звязаныя з работай на канвееры. Бо зусім ясна, што з пункту гледжання тэхналогіі праблемы ў многім падобныя. Ці вынікае адсюль, што і ў вас паўстаюць праблемы канвеерных, або, як іх у нас называюць, «спецыялізаваных», рабочых?

І вось, ад'язджаючы ад вас, я прышоў да адмоўнага адказу на гэтае пытанне: безумоўна, я бачыў рабочых, якія выконваюць абмежаваныя і паўторныя аперацыі, але я не знайшоў «спецыялізаваных» рабочых у тым сэнсе, што гэта слова мае на ўвазе ў нас — празмерны тэмп і абсалютную адсутнасць усялякіх перспектыв змяніць работу. Таму мяне перш за ўсё здзіўляла і зацікавіла адкрытая ў вас перад кожным магчымасць змяніць такую работу. Вячэрнія курсы, школы ўдасканалення, тэхнікумы і інстытуты — усё гэта існуе непасрэдна на прадпрыемствах або побач з імі і забяспечвае кожнаму, калі ён хоча, магчымасць вучыцца і рабіць штосьці іншае. Значная колькасць тых, хто выкарыстоўвае такія магчымасці, паказвае, што гэта не толькі тэарэтычнае права.

Вядома, работа ёсць работа. Але галоўнае тут у тым, чым яна вызначаецца. У капіталістычных краінах, на-

штат нашай, рухавіком вытворчасці, або, як кажуць, «справы», з'яўляецца перш за ўсё прыбытак, даход, атрымліваемы гаспадарамі. І не выпадкова гэтыя гаспадары, у прыватнасці на буйных прадпрыемствах, даручаюць спецыяльным даследчым бюро адшукваць сродкі, якія прымусялі б рабочых працаваць усё больш і прыносяць ім усё больш грошай. Кожная мінута, праведзеная рабочым на заводзе, бярэцца на ўлік, аж, напрыклад, да абмежавання колькасці наведванняў туалета. Вынаходзяцца машыны і абсталяванне, якія максімальна выкарыстоўвалі б рукі і нават ногі кожнага мужчыны або жанчыны на вытворчасці! «Новыя часы» Чарлі Чапліна — гэта жывая карціна і сённяшняга жыцця на многіх прадпрыемствах у нас.

Я, натуральна, цікавіўся, як арганізавана праца і вытворчасць у Савецкім Саюзе. Тым больш цікава было для мяне зрабіць гэта ў Тальяці, на заводзе, спраектаваным пры ўдзеле замежнай капіталістычнай фірмы. Якім жа было маё здзіўленне, калі я даведаўся, што заводскае бюро метадаў працы знаходзіцца ў падпарадкаванні інстытута арганізацыі працы, на чале якога стаяць тры ўрачы — спецыялісты па працоўнай медыцыне. Такім чынам, ясна было відаць, наколькі адрозніваецца тут сам падыход да вытворчасці. Выпускаць не любой цаной і асабліва не за кошт здароўя тых, хто выпускае, — такое правіла на аўтазаводзе ў Тальяці.

Становішча, якое існуе ў нас, настолькі рэзка адрозніваецца ад вашага, што маёй самай складанай задачай цяпер будзе пераканаць нашых рабочых, што падобныя рэчы наогул з'яўляюцца магчымымі.

Безумоўна, з усіх гэтых назіранняў я не раблю ілюзій, быццам з гэтага часу ўсё абстаіць ідэальна ў забеспячэнні добрых умоў працы. Як любы тэхналагічны працэс, канвеерная вытворчасць змяняецца і будзе пастаянна мадыфікавацца. Але маё перакананне заключаецца ў тым, што ў Савецкім Саюзе сістэма ўдзелу працоўных у вытворчасці і шырокай правы прафсаюзаў найлепшым чынам гарантуюць кожнаму чалавеку магчымасць уносіць свой уклад у сацыялістычнае будаўніцтва. Яго поспехі будуць, безумоўна, тым больш значымі, калі і вы, і мы зможам жыць у міры, пазбаўленым ад пагрозы вайны.

Ражэ ГІБЕР,
французскі журналіст.

ХІЛЯЦА КАЛАСЫ ПШАНІЦЫ...

У горадзе Лідзе пачалося ўз'яўдзенне мемарыяльнага комплексу — Кургана нейміручасці. Праект яго распрацаван групай маладых лідзкіх дойлідзяў пад кіраўніцтвам Ю. Трахтэнберга.

Дваццаць дзевяці гадоў назад на подступах да Ліды савецкія войскі зламалі супраціўленне перакінутых з захаду адборных фашысцкіх дывізіяў, адкрылі шлях на Гродна і Беласток.

Загінуўшым у гэтых жорсткіх баях воінам і партызанам і прысвячаецца мемарыял.

...Па шырокай алеі парку, які раскінецца на месцы цяперашніх маленькіх домікаў, па ажурным мосце праз Лідзейку наведвальнікі выйдучы да аванплошчы. На яе краі — стройныя малады дубок, які адкрывае мемарыяльны гай.

Наперадзе, насустрач ідучым, узнікае строгая, светла-шэрая сцяна памяці з гарэльефамі загінуўшых герояў.

У цэнтры сцяны, ля магілы Невядомага салдата, — Вечны агонь. Трапяткое поле вышывае імёны герояў, выбітыя на чорнай мемарыяльнай пліце.

Ад Вечнага агню, ад магілы Невядомага салдата позірк міжволі накіроўваецца ўверх, да велічнага Кургана нейміручасці. Тут — завяршэнне мемарыялу.

Курган быў насыпан некалькі гадоў назад. У ім — свяшчэнная зямля з Брэсцкай крэпасці, з Мамаева кургана, з іншых гарадоў-герояў, з многіх месц, аваяных баявой славай.

Аўтар праекта беражліва захаваў курган і ў той жа час як бы паднялі яго, зрабілі больш велічным. Вакол яго ў жалобным маўчанні застылі высокія светла-шэрыя пілоны, як ствалы гармат пасля развіталынага залпа артылерыйскага салюта. На вяршыні кожнага з пілонаў устаноўлены магутныя свяцільнікі, якія кідаюць высока ўверх белыя снапы святла.

Ад шумнага парку курган закрывае высокая сцяна зеляніны, ахоўваючы яго загароджаную цішыню і спакой. Ля ўваходу ў комплекс, за невысокім каменным бар'ерам, хляцця да зямлі, абрамляючы мемарыял, каласы пшаніцы — сімвал мірнага жыцця, за якое загінуўшыя героі ішлі ў апошнія бой.

Я. ГАРЭЛІК.

вандраваць з месца на месца...
— І няхай! Няхай цяжка, але гэта — мая мара. І, выбачайце, Надзея Антонаўна, вы ж вучылі нас не баяцца, не палохацца цяжкасцяў!..

У чэрвені 1955 года ён атрымаў дыплом з адзнакай, у верасні скончыліся заняткі ў аэрааклубе. Тут выпускнікам і ўручылі чыгуначныя білеты да Аранбурга. Юрый паехаў у вышэйшае ваеннае авіяцыйнае вучылішча.

Перад палётам у космас Гагарын завітаў у Саратаў. Ён аказаў ж заўвагу да нас, у тэхнікум. Сустрэліся мы з ім у вестыбіюлі. Я, прызнаюся, не адразу і пазнала яго ў вайсковай форме. А ён смяецца:
— Вось я і лётчык. Памятаеце нашу гаворку пасля экзаменаў? Минула ўсяго некалькі месяцаў пасля той сустрэчы, і свет даведаўся аб яго касмічным палёце. Ён стаў дарагі і блізкі для ўсіх, а нам, людзям, што ведалі яго, дарагі бясконца.

Юрый Гагарын пабываў у многіх краінах свету. Яго зямны маршрут быў у шмат разоў даўжэйшы, чым касмічны. Яго ўсёды цёпла віталі. Ён стаў любімцам веку. Але гераічны подзвіг і сусветная слава не ўскружылі Гагарыну галавы. Юра заставаўся ранейшым —

добрым, уважлівым, чутым, простым чалавекам.

5 студзеня 1965 года я зноў сустрэлася з Юрыем Аляксеевічам. Вось як гэта было. Споўнілася 20 гадоў нашаму тэхнікуму. На юбілей былі запрошаны ўсе выпускнікі. Разам з жонкай прыехаў і Юрый Аляксеевіч. Распануўшыся ў кабінце дырэктара, ён зайшоў у настаўніцкі пэкой і ўбачыў мяне. Мы абняліся, і Гагарын сказаў:

— Дарагая Надзея Антонаўна, я заўжды памятаю вас. Вы былі для мяне нібы роднай маці. Спадзяюся, што вы калі-небудзь пагасцюеце ў нас, пабачыце маіх дачушак. Яны вас ведаюць, я шмат расказваў ім пра вас...

Гэтыя словы першага касманаўта былі для мяне самай высокай узнагародай. Я адчула асабліва вялікую радасць і нават пэўны гонар за тое, што ў фарміраванні будучага касманаўта ёсць часцінка і маёй працы.

У той жа дзень у актавай зале тэхнікума адбыўся хвалюючы мітынг. Зала была, вядома ж, паўноскенская — як зачыніць. І калі Гагарын падняўся на трыбуну, доўга не сціхалі апладысменты. Ён выступаў з той жа

трыбуну, з якой, будучы студэнтам, рабіў даклады.

Калі я ішла на пенсію, Юрый і яго сябра па тэхнікуме і ваенна-паветранай акадэміі Віктар Паракхня прыслалі мне тэлеграму. Яны пісалі: «Слаўны ваш жыццёвы шлях. Тысячы юнакоў і дзяўчат з вашых вуснаў спазналі глыбіню гісторыі нашай Радзімы. Дзякуем вам за атрыманыя веды. Віншуем з заслужаным адпачынкам. Жадаем доўгіх гадоў жыцця». Гэтую тэлеграму я берагу як самае дарагое, што ёсць у мяне. Яна — памяць аб незабытым, цудоўным чалавеку, які навечна праславіў нашу зямлю, нашу Радзіму...»

Вось і ўсё, што напісала мне Надзея Бранько. Пра жыццё Юрыя Гагарына напісана нямаля. І тым не менш пісьмо ягонае настаўніцы дапамагае нам дапоўніць чалавечы аблічча першага касманаўта, убачыць новыя, дарагія рысы незабытнага чалавека.

Аляксандр ЧАРНЯК.

НЯДАУНА ў Жэнеўскім Палацы нацыі закончылася работа 58-й сесіі Генеральнай канферэнцыі Міжнароднай арганізацыі працы (МАП). У ёй прынялі ўдзел дэлегацыі амаль 120 краін свету, у тым ліку СССР, УССР, БССР і іншых сацыялістычных краін.

Работа сесіі праходзіла ва ўмовах новай міжнароднай абстаноўкі, якая складаецца, калі тэндэнцыі да разрадкі напружанасці, да паляпшэння палітычнага клімату ў свеце праяўляюцца ўсё больш акрэслена. Падзеі, якія адбываюцца цяпер на міжнароднай арэне, зноў пацвярджаюць жыццёвасць і дзейнасць актыўнай міралюбівай знешняй палітыкі краін сацыялістычнай садружнасці, велізарнае міжнароднае значэнне Праграмы міру, вызначанай XXIV з'ездам КПСС, у вырашэнні міжнародных праблем, што закранаюць лёс усяго чалавечтва. Многія ўдзельнікі сесіі ўказвалі на вялікі асабісты ўклад у справу ўмацавання міру і разрадкі міжнароднай напружанасці Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. Брэжнева.

У ходзе агульнай дыскусіі па дакладу Генеральнага дырэктара Міжнароднага бюро працы (МБП), у выступленнях дэлегацыі сацыялістычных дзяржаў, а таксама прадстаўнікоў многіх краін Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі падкрэслівалася сапраўды гістарычнае значэнне перамогі ўсіх прагрэсіўных сіл у барацьбе за спыненне вайны ў В'етнаме. Указвалася, што дзякуючы настойлівай і канструктыўнай палітыцы Савета Саюза і іншых сацыялістычных краін пры падтрымцы ўсіх міралюбівых сіл на міжнароднай арэне адбываецца паварот ад «халоднай вайны» да разумных сумесных намаганняў па ўмацаванні міру і развіццю ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва.

Дэлегацыі сацыялістычных і многіх краін, якія сталі на шлях развіцця, падкрэслівалі, што МАП павінна актыўна садзейнічаць вырашэнню важнейшых праблем забеспячэння трывалага міру і міжнароднай бяспекі, без дасягнення чаго немагчыма сама дзейнасць арганізацыі, выкананне яе галоўнай задачы, замацаванай у Статуце, — абарона правоў і інтарэсаў працоўных.

Прадстаўнікі сацыялістычных краін, у тым ліку і Беларускай ССР, крытыкавалі даклад генеральнага дырэктара МБП за тое, што ён абыходзіць маўчаннем найбольш вострыя праблемы сучаснага сацыяльна-эканамічнага становішча ў капіталістычных дзяржавах і дзяржавах, якія сталі на шлях развіцця. На канкрэтных прыкладах прамоўцы паказалі, што, з аднаго боку, усё больш узмацняецца цяжар капіталістычнай эксплуатацыі, расце беспрацоўе, якое ахапіла ўсе буйныя капіталістычныя краіны, хуткімі тэмпамі павышаецца кошт жыцця, усё мацней завінчваецца падатковы прэс, а з другога — усё больш хуткімі тэмпамі растуць прыбыткі манополій, ва ўсё большых маштабах адбываецца канцэнтрацыя капіталу.

Дэлегацыі сацыялістычных краін рэзка крытыкавалі асноўную «канцэпцыю» даклада генеральнага дырэктара МБП, які прапаноўвае шукаць выхад з вострых сацыяльных праблем сучаснасці ў капіталістычных краінах на шляхах так званых «сацыяльнага партнёрства», г. зн. «класавага міру» паміж працоўнымі і манопалістамі. Аднак факты абвяргаюць гэту «канцэпцыю». Яны сведчаць аб росце класвай барацьбы ў прамысловых развітых капіталістычных краінах, дзе ў мінулым годзе ў забастоўках і іншых

формах барацьбы супраць манополій удзельнічалі 43 мільёны чалавек, а на працягу толькі першых трох месяцаў гэтага года — больш за 30 мільёнаў.

Прадстаўнікі СССР, УССР, БССР і іншых сацыялістычных краін падкрэслівалі, што МАП павінна свечасова і эфектыўна рэагаваць на актуальныя сацыяльныя праблемы, прымаць больш энергічныя меры для абароны правоў і інтарэсаў працоўных. Гэта арганізацыя павінна распрацоўваць спецыяльныя між-

легацыі арабскіх і афрыканскіх краін, якія патрабавалі перанясення галасавання па гэтай рэзалюцыі на наступную сесію канферэнцыі і пакінулі залу пасяджэнняў.

Прадстаўнікі Савета Саюза, УССР, БССР і іншых сацыялістычных краін, а таксама шэрагу афрыканскіх дзяржаў, будучы салідарнымі з пазіцыяй арабскіх дэлегацыі, не прынялі ўдзелу ў галасаванні гэтай рэзалюцыі. У спецыяльна зробленай заяве савецкай дэлегацыі і

на справе роўных правоў усім дзяржавам — членам арганізацыі. Прадстаўнікі краін з рознымі сацыяльна-эканамічнымі сістэмамі павінны мець справядлівае прадстаўніцтва на выбарных кіруючых пасадах ва ўсіх групах і ва ўсіх органах МАП і асабліва ў выканаўчым органе — Адміністрацыйным савете. Гэта таксама датычыць і пастаяннага сакратарыята МАП — Міжнароднага бюро працы.

У ходзе работы 58-й сесіі Генеральнай канферэнцыі МАП у зале пленарных пасяджэнняў Жэнеўскага Палаца нацыі адбылася міжнародная прафсаюзная канферэнцыя па пытаннях барацьбы супраць расізму і апартэіду. У яе рабоце прынялі ўдзел прадстаўнікі прафсаюзаў, прафсаюзных аб'яднанняў і рэгіянальных прафсаюзных арганізацый больш чым 130 краін свету, якія прадстаўляюць 180 мільёнаў працоўных. Гэта канферэнцыя, дзе прынялі ўдзел прадстаўнікі і нашай рэспублікі, стала яркай маніфестацыяй салідарнасці працоўных усіх краін са справядлівай барацьбой народаў Паўднёвай Афрыкі за свае законныя правы, свабоду і годнасць, супраць расавага і каланіяльнага прыгнёту.

Дэлегацыі канферэнцыі аднадушна прынялі рэзалюцыю, у якой рашуча асуджаецца ПАР, якая праводзіць бесчалавечную палітыку апартэіду і расавай дыскрымінацыі.

Праз некалькі дзён пасля канферэнцыі супраць апартэіду Адміністрацыйны савет МБП прыняў важнае рашэнне, таксама звязанае з барацьбой народаў за свабоду і незалежнасць. На тэрмінова скліканым пасяджэнні было вырашана, што для ўдзелу ў дыскусіях на цяперашняй і наступных сесіях МАП і ў рабоце Афрыканскай рэгіянальнай канферэнцыі МАП запрашэнні павінны накіроўвацца наступным арганізацыям: Фронту нацыянальнага вызвалення Анголь; Народнаму руху за вызваленне Анголы; Фронту вызвалення Мазамбіка; Афрыканскай партыі барацьбы за незалежнасць Гвінеі і астравоў Зялёнага Мыса.

Такім чынам, нанесены яшчэ адзін удар па каланізатарам і тых, хто іх падтрымлівае. З гэтага часу прадстаўнікі ўказаных вышэй арганізацый атрымаюць магчымасць (і ўжо выкарысталі яе ў ходзе 58-й сесіі) выказаць з трыбуны МАП думкі сваіх народаў. Гэта з'явілася значным поспехам прагрэсіўных сіл у МАП, якія заўсёды выступалі і выступаюць у падтрымку народаў, што змагаюцца супраць каланіялізму, за нацыянальнае вызваленне.

Ацэньваючы асноўныя вынікі 58-й сесіі Генеральнай канферэнцыі МАП, трэба падкрэсліць яе антыкаланіяльную і антыімперыялістычную накіраванасць. Сесія садзейнічала далейшаму згуртаванню прагрэсіўных сіл у рамках арганізацыі, якая настойліва выступаюць за тое, каб МАП ва ўмовах цяперашняга аздаўлення палітычнай абстаноўкі пранікнулася яшчэ большай адказнасцю за свой уклад у справу ўмацавання міру і міжнароднай бяспекі, у поўнай ступені выкарыстала вельмі спрыяльныя магчымасці, якія адкрываюцца перад ёю, для ажыццяўлення шырокага меру інтарэсах сацыяльнага прагрэсу, для паляпшэння ўмоў працы і жыцця, ўмацавання дэмакратычных правоў і свабод мільёнаў людзей працы.

А. ШЭЛЬДАУ,
намеснік міністра замежных спраў,
урадавы дэлегат Беларускай ССР
на 58-й сесіі МАП.

У АБОРОНУ ПРАВОЎ І ІНТАРЭСАЎ ПРАЦОЎНЫХ

народныя акты ў падтрымку патрабаванняў людзей працы ў капіталістычных краінах і краінах, якія сталі на шлях развіцця, па такіх пытаннях, як абарона даходаў працоўных ва ўмовах інфляцыі і крызісу капіталістычнай валютнай сістэмы, гарантыя права на працу, паляпшэнне яе ўмоў, забеспячэнне ўдзелу працоўных і іх арганізацый у вырашэнні сацыяльна-эканамічных праблем.

У сваім выступленні старшыня Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюза М. Полазаў указаў таксама, каб да распрацоўкі гэтых мер шырэй прыцягваліся прафсаюзныя арганізацыі, каб МАП садзейнічала ўмацаванню супрацоўніцтва паміж прафсаюзамі, якія належаць да розных міжнародных аб'яднанняў. У прыватнасці, пасляховае правядзенне маючай адбыцца ў 1974 годзе II Еўрапейскай рэгіянальнай канферэнцыі МАП і ў яе рамках першай такой сустрэчы прафсаюзаў з'явіліся б важныя пазітыўныя захады ў гэтым напрамку.

Увага ўдзельнікаў канферэнцыі была прыцягнута да таго, што ў краінах сацыялізму навукова-тэхнічная рэвалюцыя накіравана на ўсмернае задавальненне і развіццё матэрыяльных і духоўных патрэб працоўных. Прадстаўнікі нашай рэспублікі ў сваіх выступленнях на аснове багатага фактычнага матэрыялу шырока асвятлілі поспехі працоўных Беларусі ў развіцці эканомікі, навукі і культуры, у павышэнні дабрабыту народа.

Важнае месца ў рабоце сесіі Генеральнай канферэнцыі МАП заняў разгляд рэзалюцыі, унесенай дэлегатамі розных дзяржаў. Найбольш вострую дыскусію выклікаў праект рэзалюцыі, прадстаўлены дэлегатамі арабскіх краін, у якім асуджалася палітыка дыскрымінацыі, расізму і парушэння прафсаюзных правоў, а таксама пазіцыю сакратарыята і генеральнага дырэктара Міжнароднага бюро працы англійчана У. Джэнкаса, які «парушыў свой абавязак і спрабаваў аказаць націск на канферэнцыю». Так гаварылася ў заяве дэ-

дэлегацыі іншых сацыялістычных дзяржаў заявілі аб сваёй падтрымцы пазіцыі арабскіх краін і падкрэслілі, што за яўным зрывам нармальнага ходу разгляду памянёнай рэзалюцыі «стаяць прыхільнікі сіянісцкага лобі, якія маюць намер выкарыстаць МАП, наперакор яе ўласнаму Статуту, наперакор рашэнням ААН, для аказання маральна-палітычнай падтрымкі Ізраілю. Савецкі Саюз разам з іншымі сацыялістычнымі краінамі паслядоўна падтрымліваў і будзе падтрымліваць у далейшым законныя патрабаванні народаў арабскіх краін, іх барацьбу супраць ізраільскай агрэсіі і акупацыі, за вызваленне захопленых арабскіх тэрыторый, ліквідацыю дыскрымінацыі і расізму, за павышэнне асноўных правоў чалавека і правоў прафсаюзаў».

58-я сесія Генеральнай канферэнцыі МАП прыняла новую канвенцыю, дапоўненую рэкамендацыяй, дзе ўстаўляецца ў якасці нормы для прыёму на звычайнай работы мінімальны ўзрост 15 гадоў, а на цяжкіх, небяспечных і шкодных работ — 18 гадоў. Гэта — крок наперад у параўнанні з некаторымі раней прынятымі МАП канвенцыямі. Былі прыняты канвенцыя і рэкамендацыя па пытаннях сацыяльных вынікаў новых метадаў апрацоўкі грузаў у портах. Гэта рашэнне можа адыграць пэўную станоўчую ролю ў якасці прававой асновы ў ходзе барацьбы партовых рабочых у капіталістычных краінах супраць звальненняў, за паляпшэнне ўмоў працы і жыцця.

Разгляд на канферэнцыі гэтых праектаў канвенцыі і рэкамендацыі, а таксама іншых дакументаў праходзіў у абстаноўцы вострай барацьбы з прадстаўнікамі прадпрыемстваў з капіталістычных дзяржаў, якіх часам падтрымлівалі дэлегацыі некаторых урадаў і рэфармісцкіх прафсаюзаў.

Сур'ёзнае месца ў рабоце канферэнцыі занялі пытанні карэзнага перагляду ўстарэлай структуры, форм і метадаў дзейнасці МАП. Прадстаўнікі сацыялістычных краін і краін, якія сталі на шлях развіцця, паказалі архаічнасць існуючай структуры арганізацыі. Гэта нярэдка дае магчымасць прадстаўнікам капіталістычных дзяржаў і рэфармісцкіх прафсаюзаў адцягваць увагу МАП ад вырашэння важных палітычных праблем сучаснасці. Дэлегацыя Беларускай ССР, у прыватнасці, падкрэсліла, што магiстральны шлях вырашэння структурных праблем МАП — гэта забеспячэнне

СЛАВЯНАЗНАЎСТВУ — УВАГА ВУЧОНЫХ СВЕТУ

[Заканчэнне. Пачатак
на 1-й стар.]

ным балта-славянскім моўным адзінстве. Прафесар Белдзяржуніверсітэта А. Супрун распрацаваў тэму «Лексічная спалучальнасць у палабскай мове». Такія даклады падрыхтавалі беларускія лінгвісты.

Два даклады прадставілі на з'езд літаратуразнаўцы: У. Казьбярук — «Традыцыі польскага рамантызму ў беларускай літаратуры пачатку XX ст.» і А. Мальдзіс — «Традыцыі польскага асветніцтва ў беларускай літаратуры XIX ст.».

З двума дакладамі выступілі нашы этнаграфы і фалькларысты, «беларуская этнаграфія і фальклор у працах славянскіх вучоных эпохі рамантызму» — такую тэму абралі член-карэспандэнт АН БССР В. Бандарчык і кандыдат філалагічных навук Л. Малаш. Доклад «Сучасны стан беларускай народнай паэтычнай творчасці» падрыхтаваў доктар філалагічных

навук К. Кабашнікаў і Г. Барташэвіч.

Трэба адзначыць, што беларуская мова стала аб'ектам даследавання зарубежных вучоных, на гэту тэму прадставілі на з'езд даклады Макмілін (Англія), Паульс (ЗША) і Гутшміт (ГДР). Акрамя таго, у многіх дакладах беларуская мова выкарыстоўвалася для параўнальнага аналізу.

Беларусь была нядрэнна прадстаўлена на выстаўцы даследаванняў славяназнаўства, якая дапаўняла работу з'езда, падводзячы вынікі дасягненняў славяназнаўчай навукі за мінулыя пяць год. На гэту выстаўку беларусы прывезлі больш за 100 тамоў навуковых прац па мовазнаўству, літаратуразнаўству, этнаграфіі і фальклору.

— *Міхаіл Раманавіч, на
якой мове ішла работа з'езда?*

— Рабочымі мовамі пленарных пасяджэнняў і пасяджэнняў секцый былі ўсе славян-

скія мовы, а таксама англійская, французская і нямецкая. Нават адзін з дакладаў чытаўся на мёртвай палабскай мове. Яго падрыхтаваў прафесар Олеш з ФРГ.

— *Раскажыце, калі ласка, аб
той абстаноўцы, у якой праходзіў з'езд.*

— На з'ездзе панавала атмосфера супрацоўніцтва і добра-зыхлівасці. Акрамя творчых дыскусій, якія разгарнуліся па дакладах і ў якіх прынялі ўдзел каля 2000 чалавек, вучоных розных краін абменьваліся думкамі, наладжвалі асабістыя кантакты, дзяліліся планами будучых даследаванняў, дамаўляліся аб сумесных работах. Гэта, безумоўна, будзе садзейнічаць развіццю супрацоўніцтва славянаў, інтэрнацыяналізацыі навуковых даследаванняў.

Асобна заслужоўвае быць адзначанай тая сардэчнасць і гасціннасць, з якой сустракалі дэлегатаў польскія вучоныя — арганізатары з'езда. Дэлегацыі

атрымалі магчымасць бясплатна карыстацца гарадскім транспартам, наведваць музеі, выставкі. Для ўдзельнікаў з'езда арганізаваліся экскурсіі па Варшаве, дэманстраваліся кінафільмы, наладжваліся музычныя канцэрты.

У знак прызнання заслуг буйнейшых дзеячаў славяназнаўчай навукі сенат Варшаўскага ўніверсітэта прысвоіў званне ганаровага доктара члену-карэспандэнту АН СССР Рубену Ванкуверскага ўніверсітэта Збігневу Фалейўскаму, правадзейнаму члену Балгарскай акадэміі навук Петру Дынекаву, прафесору Ванкуверскага ўніверсітэта Збігневу Фалейўскаму, правадзейнаму члену Нямецкай акадэміі навук Генрыху Більфельту. Такое ж ганаровае званне сенат Познанскага ўніверсітэта прысвоіў акадэміку АН СССР Міхайлу Аляксееву, а сенат Кракаўскага ўніверсітэта — акадэміку Чэшскай акадэміі навук Багуславу Гаўранку.

— *Якое значэнне мае VII
Міжнародны з'езд славістаў*

*для развіцця славяназнаўчай
навукі?*

— З'езд вызначыў далейшыя шляхі развіцця славістыкі і навуковага супрацоўніцтва вучоных-славістаў. У якасці важнейшых задач на наступнае пяцігоддзе ён прызнаў неабходным прыступіць да вывучэння славянскай народнай музыкі і падрыхтоўкі лінгвістычнага атласа Еўропы, які павінен з'явіцца фундаментальнай калектыўнай працай. З мэтай больш глыбокага вывучэння гісторыі славянства ў дадатак да 12 камісій, якія існуюць пры Міжнародным камітэце славістаў, вырашана стварыць асобную камісію па картаграфаванню археалагічных, антрапалагічных, этнаграфічных і лінгвістычных даных, што дасць магчымасць комплексна і ўсебакова вырашаць прынцыпова важныя пытанні гісторыі славянскіх народаў.

Міжнародны форум славістаў зрабіў новы крок па ўмацаванню дружбы, салідарнасці і навуковаму супрацоўніцтву вучоных розных краін.

**Інтэрв'ю ўзяла
Тамара РЭУТОВІЧ.**

ПОМНИК БЫЛІННАГА ЭПАСУ

М. Чарнышэўскі ў рэцэнзіі на зборнік М. Берга «Песні розных народаў» (1854 г.) адзначаў: «Толькі там праяўлялася багатая народная паэзія, дзе маса народа... хвалявалася моцным і высакародным паццём, дзе сілаю народа ажыццяўляліся вялікія падзеі». Ёсць у нашага беларускага народа і высакароднасць, і багатая гісторыя, і выдатная паэзія. Аб гэтым сведчаць помнікі, дакументы, фальклор. Аднак былін у беларускім фальклоры чамусьці вельмі мала. Некаторыя нават лічаць, што іх зусім няма.

І вось знойдзена яшчэ адна беларуская быліна. Назва яе «Шаўрук» (па прозвішчу галоўнага героя). Быліна запісана ў вёсцы Звіняцкае Хойніцкага раёна Гомельскай вобласці ад Апанаса Апанасенкі. Усе свае 75 гадоў Апанас Лук'янавіч жыве ў Звіняцкім. Тут, на гэтай зямлі, ён вырас, працаваў на ёй, абараняў у 1944 годзе ад фашыстаў, быў паранены, застаўся без нагі. Спяваць «Шаўрука» Апанасенка навучыўся ад бацькі. «У вёсцы шмат хто ведаў гэту песню. Але спяваць па-сапраўднаму, як трэба, умеў толькі бацька. Вельмі прыгожа ён спяваў, — расказвае сын пра бацьку. — Спяваў, як артыст».

У бяседзе, на вяселлі, на хрэсьбінах старога Лук'яна Апанасенку заўсёды прасілі праспяваць «Шаўрука». «І я прыгожа спяваў, — заўважае Апанас Лук'янавіч, — але цяпер задыхаюся, не магу». Я папрасіў яго пераказаць тэкст песні. Яна сапраўды не абы якая. Спяваць трэба на поўным дыханні.

Пачынаю шукаць людзей, якія памятаюць быліну. Падказваю некаторым словы, прашу праспяваць і запісваю на магнітафонную стужку.

Спявае Акім Заяц. Яму 70 гадоў. Уражанне незабыўнае.

**Ох, як белы свет завадзіўся,
Маладой да Шаўрука
нарадзіўся.
Ох, служыў ён цару-каралю,
А царыцы-імператрыцы.**

**Э-гэх-вох, яна ж і ажаніла яго,
Вой, яна ж і адружыла яго.
Узяла ж яму жоначку,
Узяла ж не па роўні яго.**

**Э-гэх, а ні спець, ні зварыць,
Ні з людзьмі гаварыць,
А ні жыта жаць,
Ні снапочка звязаць.**

**Э-эх, як і звязка снапок—
Так развязацца.
Як і скажа слаўць—
Ні наравіцца.**

Імя Шаўрук упершыню прыведзена ў гэтай публікацыі. Але ёсць у беларускіх песнях-былінах, запісаных П. Шэйнам

і У. Дабравольскім, імяны Сяўрук, Майструк, Цямрук, Каструк. Параўноўваючы варыянты былін, іх змест, не цяжка ўсталяваць, што Сяўрук і Шаўрук, Цямрук, Майструк і Каструк — імя (прозвішча) адной і той жа асобы.

У навуковай літаратуры даўно ўстанавілася думка, што Сяўрук (а, напэўна, і Шаўрук) — герой эпохі Івана Грознага. Быліны і песні расказваюць аб жаніцтве Грознага на Цемрукоўне (1561 г.). Шаўрук — па ўсім відаць — багатыр з рода Цемрукоўны. Напіўшыся, успомніў ён, што «не так ажанілі яго». Раз'юшаны, узлаваны, не знаходзіць ён сабе месца, не ведае, куды сілу дзець, патрабуе ад Масквы і Літвы двух барцоў, пагражае ўсё знішчыць. Цар адшукаў яму двух барцоў — ды такіх, што ў Шаўрука слёзы пацяклі. Бой заканчваецца трагічна для героя. Шаўрук марна гіне.

Матывы, скарыстаныя ў быліне, надзвычай характэрныя для старадаўняга беларускага песеннага фальклору. Няўдалая жаніцтва, бойка, піраванне, слёзы, гора, дарэмныя ахвяры — усё гэта ўжо было і сустракалася ў песнях. Некаторыя радкі і спалучэнні слоў амаль цалкам узяты з лірычнай песні. Аднак гэта не звычайная песня. Тут іншы стыль, характары, маштабы. Гэта песня-помнік.

Быліна «Шаўрук» моцна «прывязана» да вёскі Звіняцкае. Ніводнага запазычанага ці незразумелага слова для звіннякоўцаў у гэтай песні-быліне няма. Не выклікае здзіўлення ў спевакоў-звінякоўцаў ні вопратка герояў эпічнай песні, ні іх абутак, ні барэцкія прыёмы.

Жывуць, не паміраюць у Звіняцкім і ў наваколлі эпічнага традыцыі. Дзецім расказваюць, напрыклад, як нейкі чалавек, жартуючы, зняў у другога чалавека шапку з галавы і паклаў яе пад вугал хаты. Каб дастаць шапку, трэба было паднімаць вугал хаты. Другі герой-асілак, паводле той жа творчасці, разгінаў у руках падкову, трэці быў «каню брат», становіўся замест каня ў аглоблі і вывозіў з балота цяжкія грузаныя вазы. Тут можна пачуць легенды аб узнікненні Брагіна і Кіева. Кіеў быццам бы ўзнік на тым месцы, дзе браты паставілі кіек (палку). Брагін таксама браты зснвалі. Ішлі два браты па балоце. Адзін стаў тануць. Другі чуе голас: «Брат! Гіну!» Прыбег і выратаваў брата. На тым месцы цяпер Брагін.

Многа іх, дзівосных легенд. Такімі ж легендамі былі і песні-быліны.

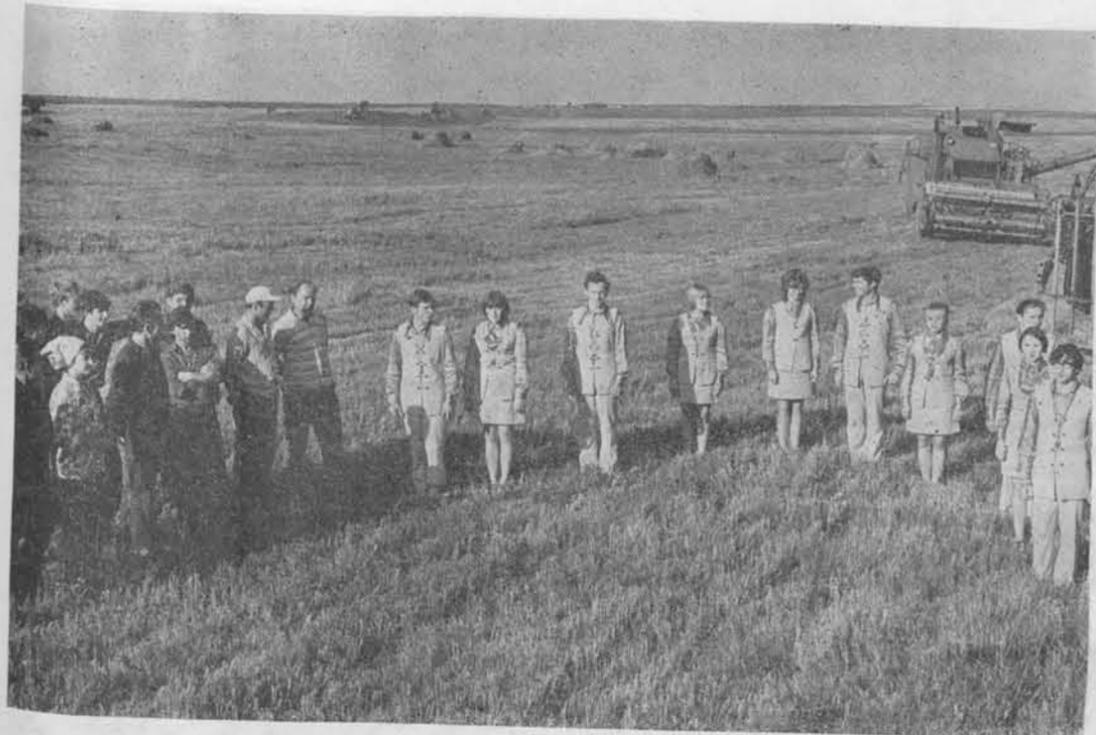
В. СКІДАН,
навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

ТРЫ ТЫСЯЧЫ КАНЦЭРТАУ «КОЛАСА»

Лаўрэат Усесаюзнага фестывалю самадзейнага мастацтва народны ансамбль танца «Колас» Віцебскага раённага дома культуры даў трохтысячны канцэрт.

На першую рэпетыцыю, якая адбылася амаль чвэрць стагоддзя назад, прыйшлі восем чалавек. Праз тры месяцы яны паказалі глядачам два танцы — «Беларускую польку» і «Мікіту». Пасляховае выступленне стала пачаткам вялікай творчай дарогі калектыву, у якім цяпер налічваецца больш як шэсцьдзсят чалавек. Ансамбль, якім кіруе заслужаны дзеяч культуры БССР А. Партной, выконвае складаныя харэаграфічныя кампазіцыі.

Віцебляне выступалі ў Маскве, Літве, Малдавіі, Латвіі, Польскай Народнай Рэспубліцы. Ансамбль рэгулярна выязджае з канцэртамі ў калгасы і саўгасы раёна.

Самадзейныя артысты Смалявіцкай бройлернай фабрыкі — частыя і жаданыя госці ў хлебарабаў раёна. НА ЗДЫМКУ: выступленне ў полі. Фота У. ДУБКА.

АПОВЕСЦЬ ПРА ПОДЗВІГ

НОВАЯ ЭКСПАЗІЦЫЯ У МУЗЕІ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

Пры ўваходзе ў гэтую залу вас сустракае партызанская зямлянка. Драўляны накат, сцены з сасновых барвенняў, пад акенцам «пыхкае гарачыняй» жалезная печка. На сцяне вісіць наборная сумка са шрыфтамі. На адным са столікаў — партатыўны друкарскі станок, на якім друкавалася газета «Сталінская праўда» Петрыкаўскага падпольнага райкома КП(б)Б. Тут жа адзін з нумароў газеты. У тых зямлянках-друкарнях у гады Вялікай Айчыннай вайны ў тыле ворага на тэрыторыі Беларусі выдаваліся газеты. Усяго выхадзіла 162 выданні.

Гэтым своеасаблівым экспанатам пачынаецца ў Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны новая расшыраная экспазіцыя.

Ствараючы экспазіцыю, якая займае больш як 500 квадратных метраў, мы, у першую чаргу, хацелі найбольш поўна адлюстраваць дзейнасць партызан і падпольшчыкаў, паказаць інтэрнацыянальны характар іх барацьбы, узаема сувязь фронту і тылу, — расказвае дырэктар музея П. Лавецкі. — У залах упершыню выстаўлены сотні экспанатаў, многія з якіх да гэтага захоўваліся ў фондах, з'явіліся новыя тэмы, стэнды, што расказва-

юць аб раней невядомых імёнах, баявых эпізодах, падзеях, фактах...

У атрадзе «Іскра» Мінскага партызанскага злучэння змагаліся з ворагамі прадстаўнікі 15 нацыянальнасцей. Сярод адважных яго байцоў быў і узбек Гантай Ташніязаў. Вольны падрыўнік, які навучыў майстэрству рэйкавай вайны не аднаго воіна, ён карыстаўся аўтарытэтам у таварышаў па зброі. Аперацыі, якія праводзіла яго дыверсійная група, заўсёды заканчваліся ўдала.

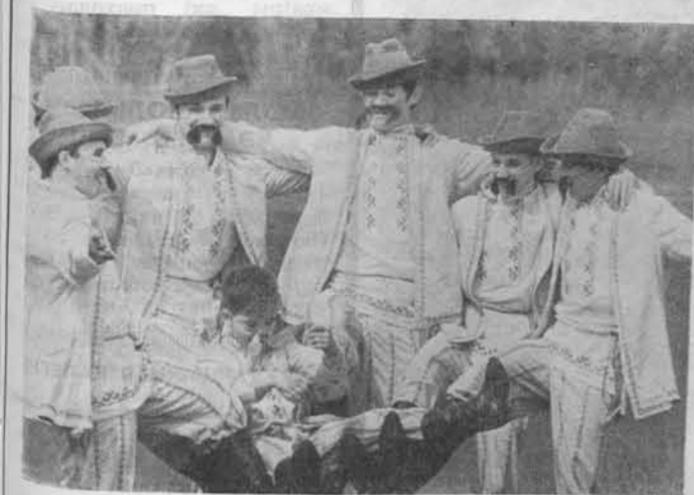
У пачатку 1944 года падрыўнікі выйшлі на заданне. Паляцеў пад адхон варожы эшалон. Вяртаючыся ў атрад, партызаны нарваліся на варожую засаду. Уступілі ў няроўны, жорсткі бой. Гантай Ташніязаў загадаў усім адыходзіць, а сам застаўся прыкрываць таварышаў. Гэта быў яго апошні бой. Сябры па зброі паклаліся свята захоўваць памяць аб адважным падрыўніку, адпомсціць за яго смерць.

Работнікі музея па крупіцы збіралі матэрыялы аб жыцці і барацьбе Гантай Ташніязава і яго таварышаў па атраду. Тое, што ўдалося знайсці, экспануецца на адным са стэндаў. Многія дакументы перадаў былы камандзір іскраўцаў У. Дзярабін.

Ля гэтага стэнда, як і ля многіх іншых, якія расказваюць аб інтэрнацыянальным братэрстве маладога пакалення ў гады вайны, падоўгу затрымліваецца моладзь. Ім, юнакам і дзяўчатам сямідзесятых гадоў, хоцацца сэрцам адчуць сваё дачыненне да вялікіх спраў раўнаскаў саркаваых і сваю адказнасць за тое, каб ніколі не абпальвала польмя вайны камсамольскія білеты. Так, як у дваццацігадовай Настасі Цехановіч, партызанкі Ельскай брыгады. 23 снежня 1942 года яе прашыла кулямётная чарга. Гарачая кроў назаўсёды засталася на камсамольскім білеце. А ў ім — тры кулявыя прабоіны...

Так ад стэнда да стэнда, з залы ў залу развіваецца тэма ўсенароднага характару партызанскай барацьбы, расказваецца аб многіх баявых аперацыях 370 тысяч беларускіх партызан і 70 тысяч падпольшчыкаў, якія за тры гады «лясной вайны» знішчылі 500 тысяч фашыстаў, пусцілі пад адхон 11128 эшалонаў, збілі 305 самалётаў. Перамога над лютым ворагам кавалася ў цяжкіх умовах. Аб гэтым памятаюць удзячныя нашчадкі, помніць свет, выратаваны ад карычневай чумы.

А. БУТЭВІЧ.

З бліскучым майстэрствам самадзейных танцораў з Магілёўскага завода штучнага валакна знаёмы жыхары амаль усіх беларускіх гарадоў і многіх вёсак, глядачы Прыбалтыкі і Украіны, Балгары і Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі. НА ЗДЫМКАХ: жартоўны танец «Вусачы»; харэаграфічная кампазіцыя «Будзёнаўцы».

СТАГОДДЗІ СЛАВЫ

НЯСВІЖУ — 750 ГОД

Гісторыя надзяліла яго асаблівай адметнасцю. Ён — горад-помнік, унікальны ў Беларусі. У Нясвіж амаль штодзённа прыязджаюць турысты з усіх куткоў рэспублікі, з Расіі, Прыбалтыкі, Украіны. Не рэдка тут і замежныя падарожнікі. Нясвіж ветліва сустракае гасцей. Зялёны і ціхі, ён раскавае пра сябе архітэктурнымі помнікамі, іншымі рэліквіямі гісторыі.

У ліку многіх славутых падзей, што адбыліся ў Нясвіжы, — асветніцкая дзейнасць Сымона Буднага. У 1562 годзе ён з Мацвеем Квячынскім і Лаўрэнціем Крышкоўскім выдаў тут свой «Катэхізіс» — першую кнігу на беларускай мове, якая стала падручнікам для многіх пакаленняў. У гонар гэтага раённай друкарні нядаўна прысвоена імя выдатнага першадрукара, а летась на яе будынку адкрыта мемарыяльная дошка з барэльефам Сымона Буднага. Вялікі гуманіст крытыкаваў біблію і багасловаў, выступаў у абарону чалавечых правоў, заклікаў любіць родную зямлю і матчыну мову.

З Нясвіжам звязана літаратурная творчасць многіх пісьменнікаў. Тут вучыўся і працаваў у замку князёў Радзівілаў Уладзіслаў Сыракомля. Першы яго друкаваны верш «Пашталён», у аснове якога факт, што меў месца каля Міра, быў пера-

кладзены з польскай на рускую мову паэтам — дэмакратам Леанідам Трэфалевым, а невядомы кампазітар паклаў яго на музыку. Так нарадзілася папулярная і сёння песня «Когда я на почте служил ямщиком».

Літаратурная спадчына Сыракомлі багатая і разнастайная — дзесяць тамоў паэзіі, прозы, драматургіі, артыкулаў, прац па гісторыі. Творчасць яго грунтуецца на жыцці беларускага народа, яго фальклору. Пісаў ён вершы і на беларускай мове, меркаваў выдаць іх асобным зборнікам. Сімпацый пісьменніка — на баку простага чалавека. За яго шчасце Сыракомля змагаўся не толькі словам. Ён удзельнічаў у маніфестацыях супраць царызму. 29 верасня спаўняецца 150 год з дня яго нараджэння. З такой нагоды выканком гарсавета наваў адну з цэнтральных вуліц Нясвіжа імем пісьменніка.

Многія дзеячы беларускай культуры і навукі атрымалі адукацыю ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі. Скончыў яе выдатны песняр беларускага народа Якуб Колас. За чатыры гады вучобы ў Нясвіжы ён добра спазнаў жыццё мястэчкаўцаў і сялян. Роздум над ім даў вытокі першым вершам паэта. Апісанні горада сустракаюцца і ў пазнейшых творах, асабліва ў паэме «Сымон-музыка», дзе

вядзецца гаворка пра замак Радзівілаў. Дарэчы, гісторыю Сымонкі, які жыве каля Нясвіжа, Колас пачуў ад аднаго жабрака.

Нясвіжскую семінарыю скончыў і сябар Я. Коласа Аляксандр Сянкевіч — друг легендарнага Сяргея Лазо і Аляксандра Фадзеева, далёкаўсходні партызан, прататып доктара Шашынскага ў рамане «Разгром» А. Фадзеева і Садовіча ў трылогіі «На ростанях» Я. Коласа, першы нарком аховы здароўя БССР. Вучыліся ў семінарыі бацька Максіма Багдановіча, а таксама беларускія пісьменнікі К. Чорны, Р. Мурашка і іншыя.

Сыходзіліся ў Нясвіжы шляхі дзеячаў рускай культуры. Тут пасля вымушанага ад'езду з Масквы выдаваў кнігі з Пятром Мсціслаўцам рускі першадрукар Іван Фёдарав. У Нясвіжы служыў у арміі паэт Аляксандр Рылеў. У горадзе жыві выдатны савецкі пісьменнік Канстанцін Паустоўскі.

Як вядома, гісторыя горада некалькі стагоддзяў звязана з родам магутных князёў Радзівілаў. Ім аказваў паслугі Рэмбрант, іншыя вядомыя дойліды і мастакі. У 1593 годзе пад кіраўніцтвам італьянца Яна Марыі Бернардоні ўзведзены фарны касцёл, які і сёння захапляе прыгажосцю архітэктурны. У канцы XVIII стагоддзя ў замкавай карціннай галерэі налічвалася каля тысячы твораў жывапісу і графікі, а ў бібліятэцы — 20 000 кніг амаль на ўсіх еўрапейскіх мовах. У архіве было шмат каштоўных дакументаў. Многія з гэтых багаццяў зараз захоўваюцца ў музеях, у тым ліку ў Эрмітажы, у бібліятэцы імя Салтыкова-Шчадрына ў Ленінградзе.

У замку развівалася і мастацтва. З прыгонных у розныя часы былі створаны тэатральныя і балетныя трупы. На мясцовай фабрыцы выпускаліся славутыя слуцкія паясы.

Такім чынам, Нясвіж сотні гадоў быў буйным цэнтрам асветы і культуры Беларусі, важным

цэнтрам фарміравання беларускай нацыі.

У час Кастрычніцкай рэвалюцыі горад зноў апынуўся ў віры падзей. У замку Радзівілаў размяшчаўся штаб другой арміі Заходняга фронту. Тут адбыўся з'езд бальшавікоў гэтай арміі, які адыграў важную ролю ў перамозе рэвалюцыі ў Беларусі. Сюды прыязджаў М. Фрунзе.

Сённяшні Нясвіж — прыгожы горад, забудаваны шматпавярховымі дамамі. Толькі за апошнія гады ў ім узведзены ўнівермаг, гасцініца «Нясвіж», рэстаран, кафэ «Несцерка», кінатэатр «Салют», аўтавакзал, Дом Саветаў, магазін «Кніжны свет», школа на 960 месц, тры дзіцячыя сады, жылыя дамы... Выраслі цэлыя мікрараёны. Пракладзены водаправод, каналізацыя, цэнтральнае ацяпленне, у кватэры прыйшоў прыродны газ.

Цяжка нават пералічыць дзвороты, якія прынесла жыхарам горада Савецкая ўлада. У Нясвіжы ёсць сем школ, у тым ліку музычная і спартыўная, дзесяць бібліятэк, дом піянераў, дом культуры, клуб, пяць сталовых. Толькі што закончана будаўніцтва бальніцы на 260 ложкаў.

Новая забудова ўдала спалучаецца з архітэктурнымі помнікамі — ратушай, Слуцкай брамай, домікам на рынку, фарным касцёлам.

У многія гарады краіны адпраўляецца прадукцыя, выпушчаная руплівымі рукамі нясвіжскіх рабочых: гароднінныя кансервы, малочныя прадукты, кармавы біяміцын, трыкатажныя вырабы...

Гордасць горада — замкава-паркавы комплекс. Замак Радзівілаў — помнік рэнэсанснай беларускай культуры. Ён трохпавярховы, мае форму замкнёнага эліпса, у ім звыш 300 пакояў. Цяпер у замку санаторый, у якім штогод адпачываюць і папраўляюць здароўе 2 000 чалавек. Вакол замка — прыгожыя азёры і самы вялікі ў Беларусі маляўнічы парк, які займае 708 гектараў. У парку каля 200 відаў раслін, дзесяць з іх

у іншых месцах рэспублікі не сустракаюцца. У ахоўным рове каля замка, у азёрах жывуць шэрыя і белыя лебедзі, дзікія качкі. Зроблены пляжы, лодачныя станцыі. Усюды — мноства кветак.

Мікалай ДЗЕЛЯНКОУСКІ.

НА ЗДЫМКАХ: фарны касцёл; цэнтр Нясвіжа; санаторый «Нясвіж».

Фота Ю. ЗАХАРАВА.

ЗАКАЗНІК НА ГРАІІЦЫ

Калісьці тут працякаў быстраечны бацька-Нёман. З часам рака змяніла свой кірунак, утварылася вялікая ўпадзіна з высокімі крутымі берагамі. Даліну і берагі пакрылі лясы. Асабліва прыгожыя гэтыя мясціны восенню, калі лісцяныя дрэвы мяняюць свой убор. Цудоўная даліна і ў зімовую снежную сцюжу. Чаруе і вясной, калі апрагнаецца ў пшчотную зеляніну.

Урочышча «Райгорад» — дзівоснае тварэнне прыроды. Менавіта тут чэрпаў натхненне выдатны польскі кампазітар С. Манюшка. Маляўнічы куток Прынямоння вельмі любіў тонкі знаўца прыроды, выдатны літоўскі мастак і кампазітар М. Чурлёніс. У гэтай даліне ён напісаў многія свае карціны.

Нядаўна даліну пачалі асушаць літоўскія і беларускія меліяратары. Яны падышлі да таго месца, дзе ў свой час пісаў выдатны палотны літоўскі мастак. Літоўскі ўрад звярнуўся ў Савет Міністраў Беларускай ССР з просьбай пакінуць у ранейшым выглядзе гэты кавалачак даліны з абрывама і лесам як культурна-гістарычнае месца, звязанае з жыццём і творчай дзейнасцю М. Чурлёніса. Беларускі ўрад задаволіў просьбу.

Цяпер урочышча «Райгорад» — дзяржаўны ландшафтны заказнік. Тут забаронена высечка лесу, здабыча нярудных карысных выкапняў, узвядзенне дамоў і збудаванняў, пракладка дарог, разбіўка розных лагераў, турыстычных баз і іншых работ, каб не парушыць натуральныя прыродныя ўгоддзі.

А. КАСЕНКА.

ГУМАР

Прафесійны гончык — прыцелю:

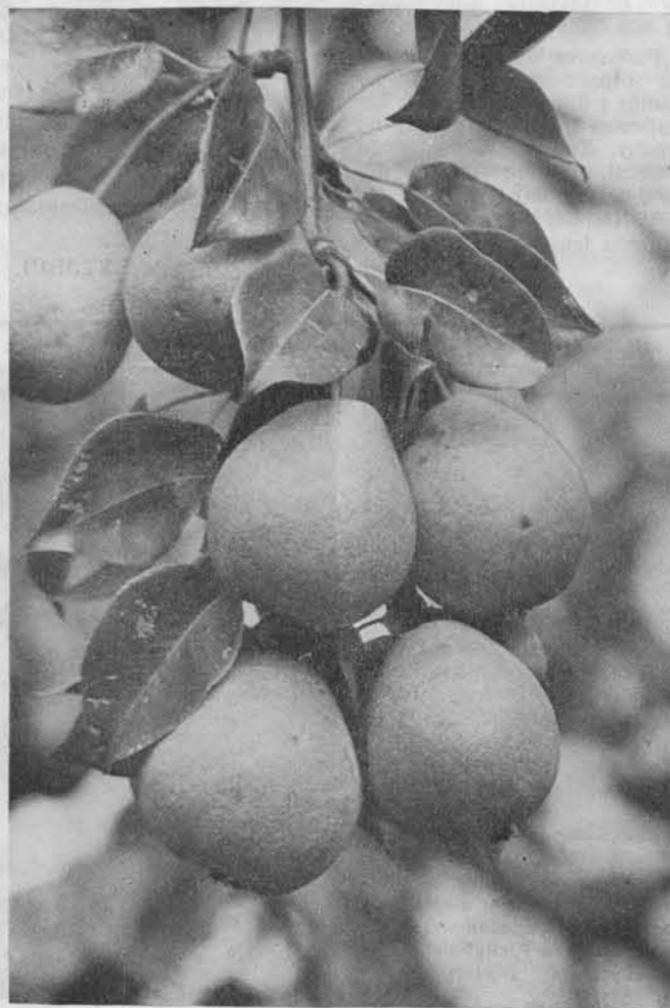
— У мяне зламаны два рабры, разбіта каленная чашачка і расцягнуты звязкі.

— Так, прафесія гончыка не самая спакойная.

— Пры чым тут мая прафесія?! Я цяпер якраз у адпачынку. Вось жонка і пацягнула мяне па магазінах, дзе аб'яўлена танная распродажа...

— Растлумачце, — звяртаецца суддзя да абвінавачанага, — як гэта вам аднаму ўдалося выкрасці такую колькасць карцін і вынесці на спіне такі цяжкі вузел.

— А навошта растлумачваць, — адказвае абвінавачаны, — вам гэта ўсё роўна будзе не пад сілу.

Слуцкія бэры.

Фота У. КРУКА.

СУСВЕТНЫ РЭКОРД МІНЧАНІНА

Мінскі інжынер Генадзь Чарненка ўстанавіў новы сусветны рэкорд на маталодцы класа да 350 кубічных сантыметраў.

На дыстанцыі 5 міль ён развіў скорасць 68,6 кіламетраў ў гадзіну. Ранейшы рэкорд належаў яму ж і раўняўся 67,1 кіламетра ў гадзіну. Чарненка дабіўся такога высокага выніку на чэмпіянаце краіны, які праходзіў у Курчурганскім вадасховішчы ў Малдавіі, дзе выступала больш як 150 тоншыкаў.

ВАСІЛЬ СЮЛЬЖЫН — ЧЭМПІЁН СВЕТУ

У Тэгеране закончыўся чэмпіянат свету па вольнай барацьбе. Мінчанін Васіль Сюльжын заваяваў залаты медаль чэмпіёна свету. Гэта вялікі поспех дэбютанта ў такіх адказных спаборніцтвах.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП,
ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-07-82,
33-65-84, 33-03-15, 33-65-91,
33-15-15.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Зак. № 1059.